

Kritiska läsare avgör debattnivån

Svenska Dagbladet den 2 april 2016

En krönika om islam fångade nyligen min uppmärksamhet. Det var Ann Heberlein som i Göteborgsposten inledde sitt resonemang om problematiska aspekter av islam med påståendet att det 2014 genomfördes 395 religiöst motiverade terrordåd i EU.

Någon dag senare hade en rättelse införts, efter att det från flera håll hade påpekats att det korrekta antalet terrordåd 2014 var två (däremot greps 395 personer för misstanke). Därmed är saken på sätt och vis utagerad. Episoden illustrerar dock ett antal oroväckande tendenser i samhällsdebatten som är värda att tas på allvar.

För det första: Avsaknaden av matematiska rimlighetsbedömningar. Man behöver varken vara särskilt kvantitativt lagd eller terrorexpert för att göra överslagsberäkningen att 395 terrordåd inom EU under ett år skulle innebära i genomsnitt mer än ett dåd om dagen. Även den som endast sporadiskt följer nyhetsflödet bör inse att det är något orimligt över denna uppgift.

För det andra: Flera som påpekade felet tolkades som om de tagit ställning i den normativa fråga som Heberlein diskuterade. Om man sympatiserar med hållningen att vi måste kunna prata om de problematiska delarna av islam, varför haka upp sig på om det var 2 eller 395 terrordåd?

Generellt sett är det problematiskt om uppmärksammandet av sakfel i en text tolkas som invändningar mot artikelns normativa budskap. Det riskerar nämligen leda till att färre fel hittas och rättas till. Det vore olyckligt, inte minst mot bakgrund av det tredje problemet som illustreras av Heberleins krönika:

Spektakulära nyheter sprids och diskuteras. Rättelser som gör nyheterna mindre spektakulära går mer obemärkt förbi. Det är lätt att förstå hur detta mönster uppstår. Ingen tycker om att ha skrivit, publicerat eller spridit felaktigheter. Det bästa sättet att behålla långsiktig trovärdighet är likväl att öppet erkänna de misstag som görs.

Problem som dessa är numera inte bara en fråga för skribenter och redaktörer. Läsares klickande, delande och gillande i sociala medier spelar en allt större roll för vilka texter som läses och sprids. Således är det i allt högre utsträckning kritiska läsares förmåga att göra rimlighetsbedömningar och att skilja på sakförhållanden och normativa frågor som avgör nivån på samhällsdebatten. Dessutom vore det naturligtvis bra om rättelser av artiklar sprids och delas i lika stor utsträckning som artiklar med spektakulära men felaktiga uppgifter.

Är det en ouppnåelig utopi? Kanske. Men alternativet är en samhällsdebatt som domineras av välformulerade debattörer som förvisso är säkra på vad de tycker, men som inte har lika bra koll på hur verkligheten faktiskt ser ut. Så vill vi väl inte ha det?

Andreas Bergh